

Татјана М. Вјештица

tanja.vjestica@gmail.com

(Филозофски факултет, Нови Сад – Српски језик и лингвистика, мастер)

(ОШ „Петефи бригада” Кула)

ОБРАЗОВНИ СТАНДАРДИ У ДНЕВНОМ ПЛАНИРАЊУ НАСТАВЕ СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Сажетак: У раду се најпре наводе основна објашњења о образовним стандардима и њихове карактеристике с посебним освртом на образовне стандарде за српски језик. Затим се даје предлог примене образовних стандарда у оквиру конкретних наставних јединица у различитим наставним областима и различитим нивоима постигнућа ученика.

Кључне речи: настава српског језика, образовни стандарди, нивои постигнућа, планирање наставе, наставне јединице.

1. УВОД

Стандарди постигнућа ученика – *Образовни стандарди за крај обавезног образовања* значајна су новина у нашем образовном систему. Објављивањем у *Прсветном гласнику РС* 5. јула 2010. постали су обавезујући за примену. Да би се обезбедило да стандарди испуне своју намену, а то је унапређивање квалитета образовања, потребно је укључивање стандарда у свакодневни наставни рад. Образовни стандарди формулисани су за 10 предмета међу којима је и српски језик.

Образовни стандард је узор, образац, мерило за поређење у процењивању успешности извођења или вредновања квалитета образовања. Они одређују суштинска знања и вештине које ученици треба да поседују на крају одређеног циклуса образовања. Стандарди треба да обезбеде да сви ученици добију иста или слична знања

и једнаке шансе свих да добију квалитетно знање. Они пружају могућност да резултати ученика буду вредновани на исти начин. На нивоу школе они говоре наставнику који исход учења ученик треба да оствари на крају једног циклуса.

Када наставник приликом планирања рада прочита шта је то што сви ученици треба да знају, могу и умеју када заврше школу или један разред, он у складу с тим бира садржаје из програма којима ће посветити више времена и које ће ученици више увежбавати. Прецизан опис онога што ученици треба да постигну помоћи ће наставницима да изаберу одговарајуће облике рада, методе (в. Росандић 1986, Петровачки–Штасни 2010) и средства која ће користити у настави како би омогућили ученицима да достигну стандарде.

2. ОБРАЗОВНИ ЦИЉЕВИ И ОБРАЗОВНИ СТАНДАРДИ

И до сада смо у образовном систему имали формулисане циљеве и задатке наставе српског језика. Они се за све нивое образовања експлицитно наводе у наставним програмима за наш предмет (в. Николић 1992:13, Илић 1997:23). Између стандарда и циљева наведених у наставним програмима постоје разлике, како у функцији коју имају, тако и у степену прецизности исказа.

Формулације стандарда су конкретне, оперативне и дате у исказима шта ученик зна, може и уме и могуће их је проверити тестирањем или посматрањем.

Стандарди су резултат процеса у току којег долази до усаглашавања између ефеката које је образовни систем остварио и оних које треба да постигне у наредном кораку. Они одговарају на нека тешка, а стратешки важна питања с којима се образовни систем увек изнова суочава: какве ефекте постижемо у образовању и где можемо

и морамо постићи боље ефекте са капацитетима којима располажемо. Овај баланс веома је важан аспект образовних стандарда и битно их разликује од онога што је исказано кроз циљеве образовања (Опште основе школског програма 2003: 23).

2.1. Карактеристике образовних стандарда

1. Проверљивост образовних исхода
2. Фокус на темељним знањима
3. Кумулативност
4. Диференцијација
5. Разумљивост
6. Изводљивост
7. Обавезност за све (Образовни стандарди 2009: 5).

2.2. Нивои постигнућа и области

Од претходне школске године, наставници располажу приручником *Образовни стандарди за крај обавезног образовања* у коме су под шифром наведени образовни стандарди за крај обавезног основног образовања. На наставницима је да ове стандарде излистају по нивоима за све четири године другог циклуса образовања.

Евидентно је да за наставну област *Говорна култура* нису дефинисани стандарди, иако ће говорна култура ученика бити свакодневно на провери. Покушај да се оквирно дају одреднице стандарда за ову област налазимо у брошури са семинара *Планирање у настави српског језика и књижевности* Друштва за српски језик и књижевност Србије, одржаног почетком новембра 2011. године у Новом Саду. У брошури су дати основни облици усменог изражавања који ће, претпостављамо, бити оквир за дефинисање стандарда у овом наставном подручју.

3. ПЛАНИРАЊЕ У СКЛАДУ СА ОБРАЗОВНИМ СТАНДАРДИМА

Приликом годишњег планирања наставног рада неопходно је извршити анализу стандарда на чијем достизању се може радити у одређеном разреду. При том не треба губити из вида да су они дефинисани за крај једног образовног циклуса и да, иако се код неких стандарда јасно препознаје да припадају једном разреду тј. да је на њиховом достизању најповољније радити у неком одређеном разреду, неопходно је да се њима руководимо током трајања целог циклуса, односно, да им се повремено враћамо у раду и у оним разредима у којима није видљива веза између тих стандарда и наставног програма. Ради лакшег рада, у плановима се поред наставне јединице бележи одговарајући стандард или више њих. Стандарди су управо и означени одговарајућим словима и бројевима како би њихово коришћење, па и бележење били лакши.

У предложеним стандардима знатно је озбиљније бављење читалачким компетенцијама. Ученици се упућују да већ на основном нивоу разликују делове текста или књиге; већа пажња обраћа се прилагођавању језика ученика медијуму изражавања; ученици се уче да овладају основним жанровима писане документације (састављање писама, попуњавање различитих образаца и формулара) да користе секундарну литературу и сл.

Како су искази стандарда формиран на три нивоа (основном, средњем и напредном) они се уносе у оријентационе планове као наставни циљеви чијем се остварењу тежи и везују се за одређене часове обраде, обнављања, утврђивања или систематизације градива (Мркаљ 2010: 30).

Оваква имплементација образовних стандарда у наставне

планове обезбеђује адекватно припремање ученика за полагање завршног испита на крају основног образовања. Оно захтева и претходно планирање часова на којима ће се увежбавати израда задатака према стандардима.

Ако имамо у виду да је ова генерација ученика седмог разреда¹ прва генерација која ће положити завршни испит решавајући три теста (из српског језика, математике и теста састављеног од питања из биологије, историје, географије, физике и хемије) са потпуно непознатим задацима, онда је јасно да образовни стандарди преузимају примат изузетно битне одреднице у глобалним, оперативним и дневним плановима наставника и постају једина водилња и ученицима, и наставницима у припремању завршног испита.

3.1. Сагледавање образовних стандарда у оквиру наставних јединица

У овом делу рада показаћемо како се образовни стандарди имплементирају у дневне планове наставника у шестом разреду и како се везују за наставне јединице на примеру две наставне јединице из различитих наставних подручја (књижевност и језик).

Наставна јединица: *Аска и вук* Иво Андрић

Показаћемо која знања и вештине у тумачењу приповетке ученици треба да покажу. На примеру ове приповетке показаћемо повезаност циљева и задатака наставе српског језика и постигнућа назначених у образовним стандардима.

---

¹ Ученици који ове школске године 2012/2013. похађају седми разред.

Образовни стандарди:

Основни ниво:

1.4.1. повезује наслове прочитаних књижевних дела са именом аутора тог дела

Ученике подсећамо на дело обрађено у петом разреду – *Мостови* Иве Андрића. Очекујемо да ученици знају назив најпознатијег Андрићевог дела *На Дрини ћуприја*.

1.4.2. разликује типове књижевног стваралаштва (усмена и ауторска књижевност)

Када најавимо наслов приповетке и писца, очекујемо од ученика да закључе о типу књижевног стваралаштва, односно да дело припада ауторској, уметничкој књижевности.

1.4.3. разликује основне књижевне родове

После читања дела ученици одређују ком књижевном роду припада прочитано дело.

1.4.5. препознаје различите облике казивања у књижевно-уметничком тексту

У анализи дела један од елемената треба да буду облици казивања. На овом нивоу од ученика очекујемо да осећају разлику између дијалога и монолога на једној страни, и наратије и дескрипције на другој страни.

1.4.6. препознаје постојање стилских фигура у књижевно-уметничком тексту

На овом нивоу очекујемо од ученика да се подсети стилских фигура које познају (епитет, оноματοпеја, поређење, градација,

контраст, хипербола).

1.4.7. уочава битне елементе књижевноуметничког текста

Подразумевамо да ученици уоче тему, развој радње, поруку (идеју) дела.

1.4.8. има изграђену потребу за читањем књижевноуметничких текстова и поштује национално, књижевно и уметничко наслеђе

Разговарати са ученицима о томе да ли их је ова прича инспирисала да прочитају, рецимо, неку приповетку Иве Андрића.

1.4.9. способан је за естетски доживљај уметничких дела

Требало би да ученици уоче да се у овој приповеци уместо људи јављају животиње – овчица Аска и вук. Животиње говоре, мисле и осећају, поступају као људи. Затим, неопходно је да пронађу сличност са басном. Главна идеја је пишчево размишљање о улози уметности уопште.

Средњи ниво:

2.4.5. препознаје и разликује одређене (тражене) стилске фигуре у књижевноуметничком тексту

Ученици уочавају стилске фигуре (епитет, оноματοпеју, поређење, градацију, контраст, хиперболу), именују их, подвлаче, наводе, записују. Посебно је битно да ученици уоче да је читава приповетка заснована на алегорији. Битно је уочавање да ликови почивају на контрасту: Аска – добра, лепа, паметна (оличење добра) и вук – стар, искусан, олињао, крволочан (оличење зла). Ученици откривају и градацију на којој се гради лик вука од момента када је угледао Аску: изненеђење, чуђење, радозналост, дивљење, уживање.

Овакав вуков преображај битан је детаљ у структури приче. Поред стилских фигура, као стилска одлика, битна је и екстерна дескрипција.

2.4.6. одређује мотиве, идеје, композицију, форму, карактеристике ликова (психолошке, социолошке, етичке) и њихову међусобну повезаност

Ово је најкомплекснији исказ стандарда у обради књижевног дела, али најконкретније говори о знањима које ученик треба да покаже приликом тумачења дела. Одређујући композицију приповетке, ученик уочава епизоде (делове) из којих се састоји ова прича. Различити мотиви везани су за сваку од уочених епизода. Затим, форма приповетке: увод, ток радње, градација, место и обим кулминације у излагању, завршетак. Кроз наративни ток приче ученици сазнају о Аскином необичном одрастању, љубави према плесу, сусрету са вуком, игри за живот, спасавању, опоравку, Аскиној успешној каријери и дубокој старости.

Карактеризација ликова (Аске, вука и Аје) – физичка и психолошка, портрет – спољашњи и унутрашњи, сликовито се описују.

Ова приповетка, на овом узрасту ученика, одличан је пример за психологију ликова. Крволочни вук ужива у лепоти игре, а Аскино најјаче осећање је страх од смрти и воља за животом.

У овој причи изречен је велики број порука (идеја). Ученици их проналазе и износе свој став о њима.

Ученици уочавају тесну повезаност ових елемената дела приликом његовог тумачења.

2.4.7. разликује облике казивања у књижевноуметничком тексту: приповедање, описивње, монолог/унутрашњи монолог, дијалог

Сви облици казивања заступљени су у овој приповеци. Ученици

их учачају, а посебно хронолошко приповедање, и коментаришу. Природни декор у ком се одвија радња, одличан је пример за дескрипцију. Када вук у важним тренуцима одлуке размишља о својој жртви, имамо унутрашњи монолог. На основу њега сазнајемо како се осећају ликови у причи.

2.4.8. учача разлику између препричавања и анализе дела

Битно је да ученици уче разлику да је препричавање када фабулу сведемо на основни ток дешавања, а да анализа дела обухвата анализу тема, идеја, мотива, композицију, ликове, стилске фигуре, облике казивања. Чини нам се да је управо овај исказ синтеза свих претходних исказа у овој области образовних стандарда.

Напредни ниво:

тумачи различите елементе књижевноуметничког дела позивајући се на само дело

Ученик тумачи фабулу, композицију, ликове, теме, идеје, изразита психолошка и дескриптивна места у књижевноуметничком делу. Затим, тумачи условљеност догађаја и ситуација, осећања, сукоба, поступака, нарави и карактерних особина ликова. Запажање, коментарисање и процењивање ситуација и поступака, речи и дела, физичких и других особина, жеља и могућности, циљева и средстава.

изражава свој став о конкретном делу и аргументовано га образлаже

Ученици поткрепљују властите судове и закључке појединостима из дела, али са становишта целине. Усвајајући дело, ученик га претвара у своју духовну својину која га доводи до спознаје једног новог света. Тај свет га је подстакао да према њему заузме сопствене ставове, а затим да их испољава према делу у целини,

према књижевности и животу. Тиме га дело покреће на стваралаштво – изношењем властитог мишљења о идејама из дела, драматизовањем текста, посматрањем једног лика из перспективе другог, описивањем ликова пред замишљеном камером, другачијим завршавањем тока радње.

Наставна јединица: *Шта смо научили из граматике у 5. разреду*

Образовни стандарди:

Основни ниво:

1.3.4. препознаје врсте речи; зна основне граматичке категорије променљивих речи; примењује књижевнојезичку норму у вези с облицима речи

1.3.7. разликује основне врсте независних реченица (обавештајне, упитне, заповедне)

1.3.9. правилно употребљава падеже у реченици и синтагми

Средњи ниво:

2.3.3. познаје врсте речи; препознаје подврсте речи; уме да одреди облик променљиве речи

2.3.7. препознаје главна значења падежа у синтагми и реченици

2.3.8. препознаје главна значења и функције глаголских облика

Напредни ниво:

3.3.4. познаје подврсте речи; користи терминологију у вези са врстама и подврстама речи и њиховим граматичким категоријама

3.3.6. познаје главна значења падежа и главна значења

глаголских облика (уме да их објасни и зна терминологију у вези са њима).

Наведени стандарди уз наставне јединице најбољи су показатељи наставнику до ког обима и дубине треба да иде на одређеном нивоу са ученицима. Затим, стандарди су показатељ које облике и методе рада треба применити. Јасно је да поједини стандарди од наведених могу да се повежу са различитим садржајима, чак и у различитим разредима па им треба посветити пажњу сваке школске године. На крају, стандарди нам помажу да одговоримо на често питање ученика и родитеља шта ученик треба да зна на одређеном нивоу из српског језика.

4. ЗАКЉУЧАК

Стандарди помажу да се индивидуализује наставни рад, бар на три нивоа, а то значи да се садржаји и захтеви прилагоде ученицима. При том је важно водити рачуна да се не ограничи могући напредак сваког ученика тако што ћемо му постављати захтеве само са једног нивоа, већ, на против, мотивишући га да достигне напредни ниво. Нивои су корисни наставнику да добро одмери захтеве за проверу постигнућа ученика, јер га подсећају на то која су суштинска, најбитнија знања, умења и вештине ученика и омогућују му да постави захтеве тако да сваки ученик може да оствари успех.

Овако конципирани глобални, оперативни и дневни планови, који омогућавају квалитетно извођење наставе, припремају и оспособљавају ученика за успешан и квалитетан наставак образовања и примену стечених знања у свакодневним животним ситуацијама.

ЛИТЕРАТУРА

- Илић, Павле (1997). *Српски језик и књижевност у наставној теорији и пракси*. Нови Сад: Прометеј.
- Мркаљ, Зона (2010). *Планирање у настави*. Београд: Клет.
- Мркаљ, Зона, Весна Ломпар, Зорица Несторовић и Миодраг Павловић (2011). *Планирање у настави српског језика и књижевност*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.
- Николић, Милија (1992). *Методика наставе српског језика и књижевности*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Петровачки, Љиљана и Гордана Штасни (2010). *Методички системи у настави српског језика и књижевности*. Нови Сад: Филозофски факултет.
- Росандић, Драгутин (1986). *Методика књижевног одгоја и образовања*. Загреб: Школска књига.
- Опште основе школског програма* (2003). Београд: Министарство просвете и спорта Републике Србије.
- Образовни стандарди за крај обавезног образовања* (2009). Београд: Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања.

Tatjana M. Vještica

EDUCATIONAL STANDARDS IN DAILY PLANS OF THE SERBIAN LANGUAGE COURSE

Summary: This article first lists the basic explanations on educational standards and their characteristics, with a special review of the educational standards for the Serbian language. Then it gives suggestions for using these educational standards in real teaching units in different areas and at different levels of students' accomplishments.

Key words: Serbian language teaching, educational standards, levels of accomplishments, lesson plans, teaching units.